

PROBABIL, ORICE ESTE POSIBIL. OBSERVAȚII ASUPRA SUFIXULUI *-BIL* ÎN LIMBA ROMÂNĂ ACTUALĂ

*„Numeroase derivate în -bil sunt apariții trecătoare de moment:
se ivesc ori de câte ori le simțim nevoia, pentru ca apoi să le uităm
și, eventual, să le creăm din nou, dacă împrejurările cer.”
(Iordan 1943: 167)*

*PROBABLEMENT, TOUT EST POSSIBLE. OBSERVATIONS SUR LE SUFFIXE
-BIL EN ROUMAIN CONTEMPORAIN*

(Résumé)

Dans son étude, l'auteur se propose de suivre le fonctionnement du suffixe néologique *-bil*, dans la langue roumaine actuelle. Celui-ci ne caractérise pas seulement les vocabulaires spécialisés puisqu'il est également repéré de plus en plus dans le langage quotidien. Par rapport à d'autres suffixes, l'affixe en question reste très productif, contribuant à la formation de nombreux dérivés, ayant des racines héritées ou néologiques. La plupart des exemples ont été repérés sur des sites Internet, source qui illustre bien la dynamique lexicale de la langue.

La reprise des discussions sur le rôle de cet affixe s'explique par le nombre important d'unités lexicales dans la langue parlée de nos jours. Celui-ci rend la langue plus expressive et constitue, en même temps, un exemple d'économie linguistique car ces adjectifs remplacent les explications superflues et concentrent le message contenu.

Cette démarche relève les larges possibilités combinatoires de la langue roumaine, ainsi que le pouvoir dérivatif d'un suffixe qui place, généralement, une action ou un fait quelconque sous le signe de la probabilité (mais pas nécessairement).

Mots-clés: suffixe, racine, dérivation, dynamique, lexicale.

1. Preliminarii

1.1. În ultimele două decenii, la nivelul limbii, asistăm la o dinamică destul de interesantă, ce permite observarea și identificarea unor tendințe care pot fi circumscrise, mai ales, în perspectivă lexicală. Această „mișcare lexicală” se

datorează, pe de o parte, diverselor împrumuturi neologice, iar, pe de altă parte, derivării, care pare a fi mult mai însemnată decât în perioada antedecembristă, aspect ilustrat prin antrenarea în sfera acestui mijloc intern de îmbogățire lexicală a cât mai mulți constituenți, fie aceștia baze derivative ori afixe.

1.2. Această observație a noastră se susține, în general, prin faptul că, în „hora derivării”, au intrat numeroase sufixe neologice care au migrat dinspre împrumuturile cu care au intrat în limbă înspre bazele derivative vechi, nu dintotdeauna deschise spre derivarea cu sufixe neologice. Însă multitudinea și diversitatea acestor din urmă elemente structurale derivative au dus la o oarecare generalizare și la crearea de noi unități lexicale, care nu au mai fost simțite străine, datorită semantismului generos al cuvintelor ce se constituie în baze derivative.

1.3. Într-un amplu capitol asupra derivatelor, Adriana Stoichițoiu-Ichim (2001: 20) susține că principalele cauze ale apariției acestora în limba actuală sunt: „aspirația spre brevilocvență, care determină concentrarea enunțului prin evitarea unor parafraze greoaie; dorința publicistului [s.n. vorbitorului] de a se exprima original și sugestiv, chiar cu riscul «forțării» normelor limbii literare; mimetismul ca formă de manifestare a snobismului lingvistic”.

1.4. Ținând cont de reperatele derivative generale anterior expuse, ne propunem să urmărim modul în care sufixul *-bil* contribuie la îmbogățirea inventarului lexical actual și felul în care acesta își selectează bazele derivative.

Incertitudinea sugerată de adverbul *probabil*, strecurat în titlul intervenției noastre, se datorează faptului că, în ceea ce privește derivarea sufixală, limitele sunt destul de greu de circumscris, aspect relevant chiar în discuțiile pe care le vom purta pe marginea comportamentului derivativ al sufixului *-bil*.

1.5. Din motive obiective, nu vom mai zăbovi asupra pseudoderivatelor în *-bil*, împrumutate ca atare din limbile cu care româna a venit în contact (*admisibil, adresabil, antrenabil, inabordabil* etc.), căci acestea au, în mare măsură, un caracter internațional și pot fi mai ușor încadrate și urmărite, fiind considerate, fără doar și poate, împrumuturi neologice, ci ne vom îndrepta atenția asupra derivatelor pe teren românesc, în a căror structură poate fi reperat afixul în chestiune.

Chiar dacă implicațiile lexico-semantice ale sufixului *-bil* au fost studiate de către lingviști, considerăm că revizitarea acestui sufix, la o distanță de câteva decenii ori chiar ani, nu poate fi decât benefică, putând, prin urmare, să observăm mutațiile care au intervenit în lexicul limbii române în ceea ce îl privește.

2. Repere teoretice

2.1. Înainte însă de a discuta pe marginea tendințelor referitoare la folosirea acestui sufix în limba română actuală, considerăm că e necesar să prezentăm câteva dintre încercările majore de identificare a locului și rolului acestui sufix în cadrul vocabularului limbii române.

2.2. O primă încercare de descriere a acestui afix o datorăm lui G. Pascu, care, în monografia sufixelor românești (1916: 421–422), tratează și sufixele adjectivale neologice, printre care se numără și *-bil* („derivarea se face de la verbe, și anume de la radicalul infinitivului”), prin intermediul căruia se exprimă posibilitatea, autorul oferind și câteva exemple (*apărabilă, măsurabilă, neînălăturabilă, neînlocuibilă, nereparabilă* etc.).

2.3. Acesteia i se adaugă și contribuțiile lui Iorgu Iordan, care, într-un prim studiu dens, se apleacă și asupra acestui afix, afirmând că „asupra productivității acestui sufix, așadar asupra existenței unor derivate românești în *-bil*, cu circulație mare, cred că nu poate fi îndoială” (Iordan 1939: 1–59).

2.4. De asemenea, Iorgu Iordan consideră că acest sufix de origine neologică „se poate alipi la teme verbale vechi tot atât de lesne ca și la cele nouă, iar formațiile respective sunt foarte accesibile, în sensul că se adaptează deopotrivă de bine și la limbajul științific și la cel familiar”, precizând că „exprimă o nuanță de ușoară ironie” (Iordan 1943: 167).

2.5. La rândul său, în amplul studiu diacronic și sincron, dedicat acestui sufix, Maria Iliescu observă că „odată cu nevoia crescândă de abstractizare a limbii române literare în formare, în plină perioadă de traduceri (secolul al XIX-lea), s-a simțit din nou necesitatea unui mijloc specific pentru exprimarea ideii de posibilitate. De aceea, limba noastră, căutând o formă cât mai adecvată la conținut, a recurs din ce în ce mai mult la sufixul neologic *-bil*” (Iliescu 1959: 91).

După o descriere exhaustivă a originii, a semantismului și a folosirii sale, aceeași autoare concluzionează că „sufixul *-bil* e foarte frecvent în limba uzuală vorbită, unde dă naștere la multe formații efemere și imprimă uneori cuvintelor la care se alipește o nuanță glumeață sau ironică” (Iliescu 1959: 91), fără însă a oferi numeroase exemple în acest sens.

2.6. Mai aproape de zilele noastre, la începutul veacului al XXI-lea, Viorica Goicu descrie și ea la nivel global derivarea cu sufixe neologice în româna contemporană (2002: 148), printre care se numără și sufixul *-bil*, dar insistă mai mult asupra exemplelor anterior excerptate de către Maria Iliescu.

2.7. Într-un studiu apărut cu opt ani în urmă, Melitta Szatmary (2007: 148–149) surprinde, de asemenea, comportamentul acestui sufix, încercând să îi releve particularitățile structurale și funcționale. Analiza întreprinsă o determină pe autoare să considere că, pe lângă împrumuturile deja derivate, „apar și formații românești în limba uzuală, ceea ce ne face să considerăm că sufixul *-bil* este încetățenit în limbă și în uz, iar cuvintele cu acest sufix, chiar dacă, unele, [sunt] creații ocazionale, răspund unor nevoi imediate ale comunicării”.

2.8. Monografiei sufixale elaborate de Viorica Goicu (2002) i se adaugă și sinteza Elenei Trifan, care se bazează, în demersul său, mai ales pe presa scrisă, însă nu rare sunt cazurile în care face apel la surse online. Autoarea observă că „majoritatea derivatelor [s.n. în *-bil*] au valoare neutră, unele au

valoare și neutră, și depreciativă sau glumeță, în funcție de context și un număr mic au valoare depreciativă”, însă nu surprinde dinamica internă a limbii în privința acestui sufix, precizând că, pe lângă împrumuturi, avem doar „câteva forme formate în limba română prin derivare cu sufixe și prefixe, un derivat parasintetic și [...] o bază moștenită din latină” (Trifan 2010: 223).

2.9. Iulia Gheorghe (2010: 257–268) abordează și ea problematica acestui sufix, însă are în vedere, în special împrumuturile cu *-bil*, neoprindu-se decât tangențial asupra dinamicii interne a derivatelor cu acest sufix. Autoarea observă că „most borrowings containing the suffix *-bil* are taken from French and to them we add some words with a multiple The Suffix *-bil* in Romanian etymology which includes a French etymon. As far as words formed by internal means are concerned, the suffix *-bil* is attached to verbal bases taken from French, non-Romance languages and Latin” (Gheorghe 2010: 267).

2.10. O ultimă contribuție îi aparține Marinei Rădulescu-Sala (2015: 3–15), care realizează o monografie completă a sufixului în chestiune, tratat din varii puncte de vedere (etimologie, proveniență, productivitate, variație, perspectivă structurală, dinamică internă, repartiție stilistică și teritorială etc.), anticipând că „sufixe *-abil* [...], *-ibil* [...] și *-ubil* [...] constituie o serie pentru că au o origine comună (reprezintă corespondentele românești ale sufixului latinesc *-bilis*, adaptate prin intermediar romanic), aceeași distribuție și aceleași valori” (Rădulescu-Sala 2015: 3).

3. Interpretări

3.1. Din descrierea faptelor de limbă investigate de lingviștii amintiți, reiese că avem de-a face cu un sufix neologic, de sursă preponderent latino-romană (fr. *-ble*, lat. *-bilis*, -it. *-bile*) ori, mai rar, engleză (*-ble*), care este folosit, pe de o parte, în diferite limbaje, iar, pe de altă parte, caracterizează și limba populară, aspect întâlnit mai rar cu ani în urmă.

3.2. În ceea ce privește bazele derivate, menționăm că acestea sunt mai ales vechi, dar și noi, în special latino-romanice, de proveniență verbală; mai precis, este vorba despre forma de infinitiv (rareori participiu), la care se adaugă o serie de adjective în *-bil*, împrumutate sau calchiate.

3.3. Prezența a numeroase cuvinte derivate cu acest sufix în limba română de azi se explică nu numai prin economie lingvistică (abandonarea unor unități lexicale perifrastice: care poate fi¹..., care este vrednic de...), ci și prin nevoia de a încărca stilistic un anumit enunț, întrebuintându-se un adjectiv epitet sugestiv. Referitor la înlocuirea perifrastică, menționăm faptul că anumite derivate au fost create pentru a reda cât mai bine unele semnificații sau pentru a compensa anumite lipsuri în limbă (Jordan 1939: 29).

¹ Pentru aspecte de ordin normativ, privitoare la acest sufix, vezi Avram (1983: 500), Zafiu (1998: 11), Szatmary (2007: 149).

3.4. Mutațiile privitoare la întrebuințarea acestui afix nu sunt radicale, însă trădează faptul că sfera lui de utilizare este lărgită în comparație cu ceea ce sugerau studiile anterioare. Reperarea sa frecventă în zona familiarului confirmă faptul că, precum în cazul altor sufixe neologice (*-ită*, *-ism*, *-iadă*), avem de-a face cu schimbări esențiale, dinspre sfera limbajelor specializate înspre limbajul familiar, care are nevoie de acest sufix pentru a evita construcțiile complexe, greoaie și dăunătoare transmiterii eficiente a mesajului.

3.4.1. Dat fiind inventarul bogat al cărui constituenți au baze derivate vechi, considerăm că observația Elenei Trifan (2010: 222), conform căreia „cu excepția verbului *a asculta*, toate bazele sunt neologice” este limitativă, nu poate fi generalizată și nici nu are o simplă productivitate medie, cum se precizează. La fel de restrictivă ne pare astăzi și observația lui Al. Graur care susținea că „limba română n-a adoptat încă sufixul *-abil*. Toate cuvintele în care intră această terminație sunt împrumutate și cel mult aranjate în așa fel, încât să pară românești” (1970: 171–172).

3.4.2. E greu de anticipat așa-numita efemeritate a derivatelor cu *-bil*. De pildă, prognozele făcute de către Al. Graur (1970: 170) („*nu se zice spălabil, ci lavabil*”) sunt infirmate de numeroasele ocurențe ale lui *spălabil* pe internet (peste 40), la care se adaugă și nevoia de alternare sinonimică a celor care folosesc aceste derivate:

Toate suprafețele sunt fabricate din materiale spălabile (garlando.ro/15.02.2015); ...*albul lavabil se pare că nu e atât de spălabil, oricât ai încerca să ștergi urma tabloului...* (<http://prinlabirint.blogspot.ro/20.10.2015>); *Vopsea acrilică, vopsea lavabilă (spălabilă, se poate spăla) are în ea culoare, suport, întăritor* (<http://finisorconstructii.blogspot.ro/11.11.2015>); ...*între timp, mi-am perfecționat fabricarea de furtune spălabile...* (narghilele.3xforum.ro/05.05.2015).

3.4.3. În ciuda afirmației lui Al. Graur (1970: 172), conform căreia româna n-a adoptat sufixul *-bil*, credem totuși că acest tip de derivare, savantă la început, s-a extins destul de mult și ne apare astăzi utilă.

4. Dinamica sufixului *-bil* în româna actuală

4.1. Se pare că cei care creează aceste derivate conform sistemului limbii române au o preferință pentru baze derivate vechi, care ajută la o mai bună înțelegere a diferitelor semnificații și a căror expresivitate este crescută „grăție îmbinării a două elemente lingvistice atât de deosebite unul de altul din punct de vedere cronologic” (Jordan 1939: 29), prezența lor „găsindu-și explicații, dincolo de subordonarea față de modele, în ingeniozitatea vorbitorilor, în spiritul lor ludic etc.” (Moroianu 2011: 342): ...*un nea G. de la țară sau oraș întzelege mai ușor deleble sau ștergibil?* (ro.wikipedia/18.05.2015).

4.2. Numărul mare de forme derivate în *-bil* și diversitatea câmpurilor derivate subliniază caracterul său familiar. Aproape că nu există familie

etimologică/lexicală care să nu aibă un derivat în *-bil*, fapt care subliniază necesitatea și importanța acestui sufix în limba română de azi

4.2.1. În general, este vorba despre baze comune, familiare, care se găsesc, în principal, în vocabularul fundamental al limbii române (Graur 1954): *agățabil*, *altoibil*, *aiuribil*, *băubil*, *bibilibil*, *călcabil*, *cățarabil*, *căutabil*, *chinuibil*, *ciocnibil*, *cinstibil*, *citibil*, *ciudabil*, *clătibil*, *clădibil*, *cumpărabil*, *curățabil*, *descărcabil*, *descuiabil*, *descurcabil*, *dezamăgibil*, *dezbrăcabil*, *drăgălășabil*, *feliabil*, *fericibil*, *fierbibil*, *folosibil*, *fraieribil*, *frânabil*, *furabil*, *găsibil*, *gătibil*, *găuribil*, *gândibil*, *greșibil*, *iubibil*, *jucabil*, *îmbolnăvibil*, *îmbrăcabil*, *împrumutabil*, *încălțabil*, *încălzibil*, *încercabil*, *îndrăgostibil*, *înfrumusețabil*, *înghețabil*, *însemnabil*, *înșelabil*, *întinabil*, *întâlnibil*, *înțepabil*, *liniștibil*, *locuibil*, *logodibil*, *mințibil*, *minunabil*, *murdăribil*, *nimeribil*, *ofticabil*, *păstrabil*, *pedepsibil*, *peticibil*, *pictabil*, *pierdibil*, *plătibil*, *pornibil*, *prostibil*, *răcibil*, *răsfățabil*, *răsfoibil*, *ronțăibil*, *ștergibil*, *topibil*, *udabil*, *uitabil*, *urcabil*, *urmăribil*, *uscabil*, *văruibil*, *viețuibil*, *vopsibil*, *vorbibil*, *vrăjibil*, *zăpăcibil*, *zugrăvibil*:¹ ...în special rață sau ceva **prăjibil** în mult ulei încins... (kadiavsd.com/9.05.2015); *Mărgele topibile* (cu fierul de călcat) (arthobbycreativ.blogspot.com/5.05.2015); *Nu-s ușor liniștibilă* (teotrandafir.ro/ 9.05.2013); ...așa găsesc eu realizabil acest program destul de complex, dar **descurcabil** (www.sfatulbatranilor.ro/10.05.2015); ...mai ales un artist cu un risc mai mare de a fi mai ușor **dezamăgibil** din fire... (raulghiran.blogspot.com/21.08.2012); *Să fiți iubibile, adorabile, răsfățabile, alintabile, giugiulibile, fericibile etc.* (https://aurarusu.wordpress.com); *Cum devii înșelabil? Simplu, prin pregătirea terenului* (www.aszforum.org/9.04.2009); *E trist când cineva consideră cuvinte precum „giugiulibil”, „pupabil”, „rontzăibil”, „bibibil” [...] greșeli gramaticale sau bălbâieli* (bestmuzic.ro/21.05.2015); *Pot beneficia de un venit continuu și însemnabil* (www.prezi.com/15.03.2015); ...aici și povestește despre cine cui îi dă țepă sau cine îl consideră pe celălalt **înțepabil** sau **fraieribil** (www.motociclism.ro/23.10.2015); ...e pus acolo cam degeaba, căci e **nimeribil**... (www.amfostacolo.ro/16.08.2015); *Sunt iubibilă și îmi place foarte mult și să fiu răsfățabilă. Și drăgălășabilă. Uite m-am îmbrăcat așa, de complementabilă* (www.cancan.ro/15.05.2015); *Greu, tare greu să fii singur de Dragobete. Chiar dacă ești...iubibil...giugiulibil...răsfățabil* (www.craiovailoveromanianmusic.wordpress.ro/14.05.2015); ...vom putea avea o bibliotecă interoperabilă, care să nu fie **căutabilă** doar cu Yahoo (www.observatorulcultural.ro/17.02.2015); ...nu sunt ele perfecte, dar sunt **îmbrăcabile** (www.impreunaprinviata.ro/15.05.2015); ...sau, mai bine, să le desființăm și să le înlocuim cu ceva **măturabil** (forum.desprecopii.ro/15.09.2015); *După ce nasc, mă duc să iau ceva încălțabil* (comunitate.

¹ A se vedea și exemplele neologice ori create în limba română, oferite de Moroianu (2011: 343; 2009: *passim*).

desprecopii.com/24.04.2015); *Avem un oraș cât de cât înfrumusețabil, dar adevărul este că nu am făcut pentru asta mare lucru* (mihaiaalexandrupop.wordpress.ro/16.05.2015); *Este ușor manipulabil, prostibil, mințibil, aiuribil, într-un cuvânt devine dobitoc* (danuttanase.wordpress.com/ 2.06.2013); *...și-l vând apoi ție, consumator român fraieribil, cu preț mai mare ca-n Franța* (groparu.ro/07.05.2011); *Am bătut din zori malul de lângă cabană, dar nu am prins nimic notabil, adică păstrabil* (www.pescuitul.ro/21.05.2015); *Dar, în același timp, e ușor uitabil și n-aș putea explica a ce miroase, de fapt* (www.fragrantica.ro/20.04.2015); *Din păcate, de când am ajuns aici, nu am avut niciun film urmăribil...* (dira.and.che.lu/20.05.2015); *Pentru actor textul trebuie să fie vorbibil* (www.facebook.com/21.05.2015); *...toți logodibili (adică eram fără jumătate) și a fost cel mai tare revelion din viața mea* (www.eva.ro/11.12.2010); *Manualul răsfoibil a fost făcut după un tutorial și recunosc că am petrecut o bună perioadă de timp să îl definitivez* (forum.portal.edu.ro/21.05.2015); *...există oameni printre noi, care, după ce înțepă un cauciuc pe calea de rulare, într-un loc perfect peticibil, îl schimbă/vând/aruncă?* (forum.computergames.ro/10.02.2015); *...eu acum sunt într-o perioadă în care recunosc că sunt zăpăcibil...* (www.nimfomane.ro/23.05.2015).

4.3. Paralel cu derivatele în *-bil*, se dezvoltă și forme derivate negative (cu *ne-*, mai rar cu *in-/im-*) sau care au o bază derivativă cu prefix privativ (*des-*), ce ilustrează că există un sistem derivativ foarte bine organizat și foarte funcțional: *Mi-a ieșit ceva nemâncabil din păcate și foarte uleios...* (www.testaholic.ro/20.05.2015); *Am lipit stickere (dezlipibile) și afișe în zonele cu trafic mare din facultate* (laviniaiancu.blogspot.com/19.05.2015); *Interesează-te unde găsești un motor ieftin de frigider, de preferință italianesc și, mai de preferință, desfăcibil* (www.cartula.ro/11.05.2015).

4.4. Se poate observa că formele cu *in-/im-/non-* nu sunt prea productive în limba română, în cazul adjectivelor în *-bil*, care preferă derivarea cu prefix negativ vechi, și anume *ne-*: *...m-am delectat ceva mai mult cu bunățțile aduse de fete: atât cele mâncabile [...], cât și pe cele nonmâncabile...* (www.hoinarpedouaroti.ro/11.05.2015); *Trebuie să fie coapte, altfel sunt nemâncabile* (www.singurcook.ro/20.05.2015); *...și ca să te liniștesc (deși ești neliniștibil) nu ai nicio șansă în nicio polemică la o masă* (adriangeorgescu.ro/11.07.2013); *În Ardeal, se păstrează termeni de origine latină negăsibili în alte regiuni* (forum.softpedia.com/20.05.2015); *Timpul este mai valoros decât banii, pentru că este neînlocuibil* (liderexppres.ro/17.05.2015); *...cu talent nețărnut și neîntâlnibil altundeva, dar Maria nu a avut cum să înțeleagă aceasta* (www.poezie.ro/22.05.2015).

4.5. Tot ca inovație față de perioada anterior investigată, apar și derivate în *-bil*, care au drept bază derivativă un verb de conjugarea a IV-a, terminat în *-î*, în ciuda numărului redus de verbe din această subclasă: *Eu sunt foarte greu hotărâbilă, soțul meu știe și de-aia nu mă grăbește* (alinaroma.blogspot.com/10.05.2015); *...și sunt destul de rapide, cu excepția perioadei când intră*

în oraș, dar și asta e **hotărâbil**... (tramclub.org/17.05.2015); *Alimentare automată cu material printr-un avans ridicabil/coborâbil* (www.premiertc.ro/12.05.2015); ...care găsește ceva îi cheamă și pe ceilalți [...] dacă este un animal bolnav sau **doborâbil**, la vânătoare (www.barcaholic.ro/7.04.2015).

4.6. De asemenea, avem și derivate de la verbe de conjugarea a III-a, care nu au întotdeauna o bază derivativă infinitivală, ci participială, situația fiind identică și în cazul verbului de conjugarea a IV-a a *ști*, care are un participiu atipic știut: *Sper ca și semestrul viitor să se întâmple la fel, și să am parte de examene „trecubile”* (forum.softpedia.com/21.05.2015); *Unele sunt demențiale, altele nu sunt făcubile deloc...* (bucatariacumirodenii.ro/21.05.2015); *Tu ai nevoie de lucruri inedite, dar „făcubile” (nu râde, limba română este un organism viu!.) Simplul fapt că te întrebi, îți dă și răspunsul* (blogpointmax.wordpress.com); ...iar când ajung pe la 14-16 ani universul **știubil** se rostogolește pur și simplu... (www.sinapse.ro/23.05.2015).

4.7. O mențiune particulară merită și asocierea sufixului la unele verbe de mișcare (*verba moviendi*), mai puțin primitoare în ceea ce privește atașarea afixului -bil: *alergabil, cățărabil, coborâbil, mergibil, mutabil, plimbabil, pornibil, suibil, umblabil, urcabil: ...Zărnești-Șercaia e „mergibil”, ca să zic așa, dar nu nemaipomenit* (www.reno.ro/11.03.2015); *Se aleargă în Munții Retezat, la lumina făcliilor, iar traseul este aproape în totalitate alergabil* (www.alerg.ro/16.05.2013); *Sunt curios cât de umblabile ar fi coclaurile astea* (alpinet.org/22.05.2015); ...mărul e un copac ușor **cățărabil**, portocalul nu știu... (mielene.blogspot.com/14.05.2015).

4.8. Prin folosirea acestui tip de adjective, se imprimă frecvent o nuanță afectivă ori una ironică, dar și, uneori, neutră. Adesea, încărcătura stilistică este marcată prin folosirea ghilimelelor, ceea ce sublinează utilizarea expresivă a derivatelor : *„Modest, iubibil, adorabil, giugiulibil, zmotocibil, pupăcibil, îmbrățișabil, chinuibil, soțul meu e cel inabordabil”* (ask.fm/SeicaruAndreas/20.10.2015); *În tot acest timp, ne-au arătat ce înseamnă să fii „iubibil” și „îndrăgostibil”, la care aș adăuga și „glumibil”* (blog.magicphoto.ro); *Puse una peste alta, a fost „viețuibil” la Athina, adică nu rău* (www.amfostacolo.ro/11.05.2015).

4.9. Un alt aspect care merită consemnat îl reprezintă influența împrumuturilor anglo-americane, preluate ca atare ori calchiate, la care se adaugă constituirea de baze derivate englezești, ceea ce, anterior, n-a fost consemnat. Această din urmă tendință ne apare ca firească având în vedere că și în alte situații avem derivate pornind de la cuvinte împrumutate din limba engleză (adaptate sau nu): *Poate există și alte posibilități de tuning, dar detalii îți pot da alți colegi de forum: PS – HDI-urile sunt softabile* (www.clubcitoen.ro/11.12.2012); *Logitech a lansat un mouse tunabil pentru pasionații de gaming* (www.curierulnational.ro/15.04.2015); *Steam e cel mai mare serviciu pentru jocuri downloadabile și oferă marfă pentru orice buzunar* (gamextv.

gsp.ro/11.05.2015); *Android e mai customizabil, mai „bibibil”, merge mai bine* (fandroid.ro/19.09.2010).

4.10. În plan semantic, putem constata, față de perioadele anterioare, o mutație destul de importantă la nivelul conținutului, căci nu e vorba exclusiv de exprimarea ideii de posibilitate. Aceasta este într-adevăr identificabilă în situația în care adjectivul se asociază direct substantivului determinat sau trimite la acesta (*carte citibilă* ‘care poate fi citită’), însă, în momentul în care adjectivul în chestiune e folosit alături de verbul *a fi* sau de unele sinonime ale sale care exprimă devenirea, la prezentul indicativului ori al conjunctivului sau timpuri ale trecutului (*este neînlocuibil* ‘este de neînlocuit’, *a fost viețuibil* ‘s-a putut viețui, am viețuit’), adjectivul poate dobândi un înțeles rezultativ, care nu mai situează obligatoriu adjectivul sub semnul ipoteticului, ci-l plasează sub semnul certitudinii: ...*iar premierul și apoi președintele Recep Tayyip Erdogan devenise prea puțin frecventabil* (*Dilema veche*, nr. 610, 2015, p. 5).

4.11. În perspectiva unei echivalări lexico-gramaticale, considerăm că, în limba română, în anumite situații se pot face raportări la supin, mod care are multiple semnificații. Această afirmație nu este fără temei, din moment ce, în urmă cu patru veacuri, Corbea (2001: 331, 551) tălmăcea numeroase derivate latinești în *-bil* prin forme de supin (*nubilis, -e: de măritat; utilis, -e: de trăit, cu care poate trăi*).

4.12. În ceea ce privește egalitatea funcțională a acestora, sintagmele din limba actuală confirmă presupuziția avansată. În sprijinul ipotezei noastre, vin și exemplele oferite de către Pană Dindelegan, în GALR (2008: 517), și de către Dragomirescu (2013: 17), teză la care ne raliem.

4.12.1. Gabriela Pană Dindelegan (2008: 517) susține că, în limba română, avem de-a face cu un subtipar în care supinul are caracteristici puternic adjectivale, acestea putându-se proba prin: „(a) posibilitatea apariției și în alte contexte tipic adjectivale, ca, de exemplu, în poziția de predicativ suplimentar (*Viața lui o găsesc de nesuportat*); (b) posibilitatea apariției în contexte de gradare, indiferent de poziția sintactică: *Sărăcia este mai de nesuportat decât altădată, Personajul devine din ce în ce mai de neînțeles, Temnița cea mai de temut e aceea în care te simți bine* (N. Iorga, *Cugetări*); (c) sinonimia (și, implicit, posibilitatea de substituție) cu adjective derivate cu sufixul modal *-bil* (*Viața este de nesuportat = este insuportabilă; Situația este de netolerat = este intolerabilă; Hoțiile sunt de nedescris = sunt indescrivibile*)”.

4.12.2. Exemplul oferit de Dragomirescu (2013:17), *căldură de nesuportat = căldură insuportabilă* [s.n.], întărește supozițiile noastre anterioare: *Cumva acum e mai ușor de urcat* [‘urcabil’] *pe bicicletă decât era înainte. ... Postavaru e urcabil* [‘de urcat’] *dacă e uscat...* (www.ciclism.ro/10.05.2015).

4.13. În perspectivă sociolingvistică, rămâne să vedem care sunt categoriile sociale care folosesc aceste derivate și ce vârstă au acestea. Credem că, în general, este vorba despre persoane care au până în 40 de ani, cu cel puțin

studii medii, aspect explicabil prin prezența acestui sufix, care presupune, în general, o asimilare și o cunoaștere a semnificației sale.

4.14. Derivatele în *-bil* pot fi împărțite în mai multe categorii, fiecare dintre acestea având rolul său. De pildă, derivatele „tehnice” sunt împrumutate ori calchiate, în mare măsură, însă avem și situații în care sunt create pe teren românesc și au rolul de a reda cât mai bine anumite semnificații. Multe dintre derivatele în *-bil* au rolul de a suplini anumite lipsuri din limbă, prin folosirea lor făcându-se apel și la principiul economiei lingvistice.

Faptele expuse până în prezent confirmă că „productivitatea lui *-bil* este evidentă pentru orice vorbitor de limbă română care folosește zi de zi adjective cu această terminație, dintre care multe formații de moment, apărute din nevoile imediate ale exprimării” (Iliescu 1959: 97).

4.15. Din punct de vedere statistic, numărul derivatelor în *-bil* este cu mult mai mare decât în inventarul realizat în urmă cu 50 de ani de către Maria Iliescu, pe baza *Dicționarului invers* (Graur 1957).

La o căutare pe site-ul www.toatecuvintele.ro, constatăm că numărul derivatelor în *-bil* este aproape dublu (1058) față de cel anterior constatat, ceea ce dovedește că se poate discuta despre o creștere semnificativă. Cu siguranță că, dacă ar fi fost înregistrate și derivatele familiare în *-bil*, numărul acestora ar fi fost mult mai important.

5. Concluzii

Considerăm că faptele de limbă descrise de noi mai sus nu se află toate sub semnul unei efemerități, așa cum se întâmplă în alte situații, căci apariția, stabilitatea și viabilitatea lor se datorează nevoii utilizatorilor de a reda cu ajutorul derivatelor în chestiune anumite semnificații. Astfel, recurgerea la acest sufix se poate explica și prin faptul că este mai „economic”, evitându-se întrebuițarea parafrazelor ori a unor sintagme, care pot îngreuna discursul. Analiza punctuală a exemplelor excerptate a permis, fără îndoială, observarea unor tendințe care ilustrează faptul că, spre deosebire de alte limbi, româna rămâne, în esența ei, o limbă derivativă prin excelență.

SURSE ȘI SITOGRAFIE

Corbea, Teodor, 2001, *Dictiones latinae cum valachica interpretatione*, ed. Alin-Mihai Gherman, Cluj-Napoca, Editura Clusium.

Dilema veche, 2015, nr. 610.

www.toatecuvintele.ro

BIBLIOGRAFIE

- Avram, Mioara, 1983, „Formarea cuvintelor și cultivarea limbii”, în „Limbă și literatură”, IV, p. 495–505.
- Dragomirescu, Adina, 2013, *Particularități sintactice ale limbii române în context romanic*. Supinul, București, Editura Muzeului Național al Literaturii Române.
- Gheorghe, Iulia, 2010, „The suffix *-bil* in Romanian”, în „Studii și cercetări de lexicologie”, III, 1–2, p. 257–268.
- Goicu, Viorica, 2002, *Derivarea cu sufixe neologice în româna contemporană*, Timișoara, Editura Augusta.
- Graur, Al. 1954, *Încercare asupra fondului principal lexical al limbii române*, București, Editura Academiei Române.
- Graur, Al. (ed.), 1957, *Dicționar invers*, București, Editura Academiei Române.
- Graur, Al., 1970, *Scrieri de ieri și de azi*, București, Editura Științifică.
- Iliescu, Maria, 1959, „Sufixul adjectival *-bil* în limba română”, în Graur, Al., Jacques Byck (ed.), *Studii și materiale privitoare la formarea cuvintelor în limba română*, vol. I, București, Editura Academiei Române, p. 85–99.
- Jordan, Iorgu, 1939, „Sufixe românești de origine recentă (neologisme)”, în „Buletinul Institutului de Filologie Română «Alexandru Philippide»”, VI, p. 1–59.
- Jordan, Iorgu, 1943, *Limba română actuală. O gramatică a „greșelilor”*, Iași, Institutul de Arte Grafice Alexandru A. Țerek, Mîrzescu.
- Moroianu, Cristian, 2009, „Etapetele evoluției vocabularului literar românesc în epoca modernă”, în Zafiu, Rodica, Blanca Croitor, Ana-Maria Mihail (ed.), *Studii de gramatică. Omagiu Doamnei Profesoare Valeria Guțu-Romalo*, București, Editura Universității din București, p. 175–184.
- Moroianu, Cristian, 2011, „Derivatele românești recente între lingvistică și extralingvistică”, în Kahl, Thede, Larisa Schippel (Hg.), *Kilometer Null. Politische Transformation und gesellschaftliche Entwicklungen in Rumänien Seit 1989*, Berlin, Frank & Timme GmbH, p. 339–356.
- Pană Dindelegan, Gabriela, 2008, „Supinul”, în Guțu-Romalo, Valeria (coord.), *Gramatica limbii române*, vol. I (*Cuvântul*), tiraj nou, revizuit, București, Editura Academiei Române, p. 509–524.
- Pascu, G., 1916, *Sufixe românești*, București, Edițiunea Academiei Române.
- Rădulescu-Sala, Marina, 2015, „Sufixul *-ABIL* (*-abile*, *abilu*; *-abel*), *-IBIL* (*-ibile*, *ibilu*; *-ibel*), *-UBIL*”, în Rădulescu-Sala, Marina (coord.), *Formarea cuvintelor în limba română*, volumul al IV-lea (*Sufixe. Derivarea nominală și adverbială*, partea 1), București, Editura Academiei Române, p. 3–15.
- Stoichițoiu-Ichim, Adriana, 2001, *Vocabularul limbii române actuale. Dinamică, influențe, creativitate*, București, Editura ALL.
- Szatmary, Melitta, 2007, „Sufixul *-bil* în româna actuală. Câteva aspecte”, în „Philologica Banatica”, I, p. 141–150.
- Trifan, Elena, 2010, *Formarea cuvintelor în publicistica actuală. Derivarea (perioada 1990–2001)*, Cluj-Napoca, Editura Digital Data.

Zafiu, Rodica, 1998, „Poate fi posibil”, în „România literară”, XXXI, nr. 37 (15–22 septembrie), p. 11.

Adrian CHIRCU
Universitatea „Babeș-Bolyai”, Cluj-Napoca